

KS. HENRYK MISZTAL
Lublin

PRAWNOKANONICZNE POJĘCIE KANONIZACJI W KOŚCIELE ZACHODNIM

Kanonizacja (łac. *canonisatio vel canonizatio* – ogłoszenie świętym, przyjęcie w poczet świętych) jest instytucją funkcjonującą w Kościele katolickim i innych wyznaniach chrześcijańskich (prawosławie). U starożytnych Greków i Rzymian „przebóstwienie” (apoteoza), dokonywane przez cesarzy lub senat, nie wiązało się z systemem wartości i postawami człowieka. W chrześcijaństwie kanonizacja, będąc wprowadzeniem kultu publicznego nakazanego w całym Kościele, wiąże się zawsze z doskonałością moralną (wyznawca) lub oddaniem życia za Chrystusa (męczennik). Instytucją kanonizacji interesuje się teologia dogmatyczna, a w szczególności eklezjologia. Kanonizacja łączy się z pojęciem świętości, a ta ma wymiar eklezjalny, rodzi się w Kościele, jest w nim realizowana i on orzeka o jej osiągnięciu przez poszczególne osoby. Będąc jednocześnie aktem publicznym kościelnym jest przedmiotem zainteresowania prawa kanonicznego zarówno materialnego, jak i formalnego (proces kanonizacyjny). Obecnie kanonizacja w rozumieniu prawa kanonicznego jest ostatecznym aktem papieskim, poprzez który sługa Boży, który już został zaliczony do błogosławionych (beatyfikacja), zostaje wpisany do katalogu świętych i w Kościele powszechnym przysługuje mu kult publiczny należny osobom kanonizowanym¹.

Kanonizacja różni się od beatyfikacji, gdyż ta druga jest tylko zezwoleniem na kult lokalny, ograniczony do jakiegoś miejsca, miasta, diecezji, kraju lub zakonu albo instytutu życia konsekrowanego, podczas gdy kanonizacja wprowadza kult preceptywny, czyli nakazany w całym Kościele. Kanonizacja jest orzeczeniem ostatecznym, z którym – jak twierdzą teologowie – łączy się nieomyślność papieska. Celem jej jest oddanie czci Bogu, gdyż życie świętych jest

---

¹ I. N o v a l, *Commentarium Codicis Iuris Canonici*, Liber IV, Pars II: *De causis beatificationis servorum Dei et canonizationis beatorum*, Augustae Taurinorum–Romae 1932, s. 6; J. L ö w, *Canonizzazione. La C. nella Storia*, EC, vol. III, Città del Vaticano [1950], kol. 569.

owocem łaski tegoż Boga i służy umocnieniu wiary, gdyż przez ten akt popularyzuje się życie kanonizowanego, przedstawia wiernym jego cnoty, zachęca tym samym do naśladowania. Obecnie proces zmierzający do wyniesienia na ołtarze, chociaż zwykle najpierw prowadzi do beatyfikacji, nazywa się kanonizacyjnym, gdyż ona jest jego celem ostatecznym².

Kanonizacja jest f o r m a l n a (*canonizatio formalis*), gdy papież formalnym dekretem danego sługę Bożego, dotąd czczonego jako błogosławionego, wpisuje do katalogu świętych i poleca czcić w całym Kościele poprzez akty kultu należne świętym. Najczęściej brzmienie formuły kanonizacji formalnej jest następujące: „Na cześć Świętej i Nierozdzielnej Trójcy, dla wywyższenia wiary katolickiej i umocnienia życia chrześcijańskiego w imieniu Pana Naszego Jezusa Chrystusa, błogosławionych apostołów Piotra i Pawła, i na mocy naszej władzy po dokładnym rozważeniu wszystkiego i częstym wzywaniu Bożej pomocy oraz za radą licznych naszych braci, orzekamy i określamy, że błogosławiona N. N. jest świętą i wpisujemy ją do katalogu świętych, ustanawiając, że powinna być czczona w całym Kościele w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”³.

Wiadomo jednak, że nie wszyscy święci zostali wyniesieni na ołtarze przez akt papieski tego rodzaju. Dla przykładu wspomnieć należy apostołów, świętych pierwszych wieków, a nawet późniejszych świętych, którzy nie byli formalnie kanonizowani, ale ich kult jest obowiązujący w Kościele. Ten inny sposób wyniesienia na ołtarze choć ma odmienną formę, to jednak rodzi te same skutki co kanonizacja formalna. Przez papieża Benedykta XIV został nazwany k a n o n i z a c j ą r ó w n o z n a c z n ą (*canonizatio aequipollens*) i polega na tym, że papież poleca sługę Bożego czcić w Kościele powszechnym przez odmawianie oficjum i odprawianie mszy św. w określonym dniu; papież czyni to bez żadnego formalnego dekretu ostatecznego, bez przeprowadzenia uprzednich procesów, jak przed kanonizacją formalną i bez użycia zwyczajnych ceremonii. „Równorzędność” kanonizacji odnosi się głównie do elementów drugorzędnych, tj. do specjalnej procedury stosowanej przy kanonizacji formalnej i uroczystości zewnętrznych, natomiast dekret papieski, jako element istotny kanonizacji, jest obecny, choć nie w takiej samej formie. Innymi słowy – papież przy kanonizacji równoznacznej nie używa tej samej formuły, która ma zastosowanie przy formalnej. Może ona mieć brzmienie: „Przeto postanawiamy na dzień 5 VI, który ustanowił papież Pius XI, wpisać do „Kalendarza Rzym-

---

² H. M i s z t a ł, *Komentarz do konstytucji apostolskiej „Divinus perfectionis Magister”*, Lublin 1987, s. 26-29.

³ F. V e r a j a, *La beatificazione equipolente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione*, Roma 1975.

skiego” oraz do kalendarza całego Kościoła i obchodzić corocznie uroczystość świętych Cyryla i Metodego w rycie zdwojonym mniejszym z oficjum i mszą własną”. W pierwszym wypadku wprowadzenie obowiązującego kultu powszechnego i wpisanie błogosławionego do katalogu świętych rodzi w konsekwencji inserowanie do kalendarza Kościoła powszechnego jako następstwo tej czynności papieskiej. W drugim wypadku inseracja do kalendarza jest przedmiotem bezpośrednim aktu papieskiego, na mocy którego sługa Boży, który nie był uprzednio kanonizowany, jest wpisany tym samym do katalogu świętych⁴.

I. ZARYS HISTORYCZNY INSTYTUCJI PRAWNEJ KANONIZACJI

Pierwotne formy kanonizacji funkcjonowały już w okresie kultu męczenników. Wpisanie imienia męczennika do wykazu męczenników nie mogło się odbywać bez aprobaty i zgody miejscowego biskupa. On to, zalecając obchodzenie rocznicy śmierci męczennika, kanonizował go w sposób „równoznaczny”, gdyż gmina spontanicznie czciła go i modliła się przy jego grobie. Jedynym kryterium wymaganym i koniecznym przed kanonizacją męczennika była pewność co do jego męczeństwa, tj. śmierci poniesionej za Chrystusa. *Vindicatio*, czyli „uznanie”, dokonywało się raczej bardzo rzadko, tzn. wtedy, gdy od śmierci męczennika upłynęło dużo czasu i zachodziły wątpliwości co do autentyczności grobu lub samego faktu męczeństwa. Można więc powiedzieć, że *vindicatio* miało miejsce jedynie w sprawach historycznych, zwanych wtedy dawnymi. W tych właśnie sprawach dawnych albo wątpliwych można się doszukiwać początków procedury przed kanonizacją. Na czym jednak to dochodzenie polegało, dokładnie nie wiemy⁵.

W tym kontekście powstały nowe rodzaje literatury hagiograficznej, które w ciągu późniejszych wieków podlegały dalszemu rozwojowi i wywierały nie mały wpływ na wiernych. Chodzi tu o „akta męczenników” (*passiones, acta martyrum*)⁶ i „zbiory cudów” (*raccoltae miraculorum*)⁷. Oceniając okres kultu męczenników (I-IV w.) pod względem rozwoju procedury kanonizacyjnej, stwierdzić należy, iż nie można tu mówić o kanonizacji w sensie prawnym, jaką dzisiaj znamy. Dokumenty nie wskazują nawet na ślady jakiegokolwiek dochodzenia przed kanonizacją, a tym bardziej wyroku czy decyzji kanonizacyjnej.

⁴ H. M i s z t a l, *Kanonizacja równoznaczna*, PK 21(1978), nr 3-4, s. 189-216.

⁵ M i s z t a l, *Komentarz do Konsytucji apostolskiej*, s. 35-38.

⁶ D. R. B u e n o, *Actas de los martires*, Madrid 1974.

⁷ A. A m o r e, *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana*, „Antoniano”, 52(1977), s. 38-80

Kult liturgiczny męczenników był owocem spontanicznej czci opartej na fundamentalnym fakcie historycznym oddania życia za wiarę. Ta samorzutna wola wiernych oddawania czci męczennikom szła w parze z aprobatą biskupa współuczestniczącego w realizacji tegoż kultu⁸.

Po ustaniu prześladowań chciano zatrzeć różnicę między męczeństwem ciała lub krwi a męczeństwem duchowym, czyli życiem według Ewangelii (Euzebiusz, św. Klemens Aleksandryjski, św. Hieronim, św. Jan Chryzostom, św. Augustyn). Inni mówili wprost o dwóch rodzajach męczeństwa: męczeństwo jawne (ciała) i męczeństwo ukryte (życie według Ewangelii). Jak kultowi męczenników, tak i wyznawców towarzyszył rozwój literatury hagiograficznej. Podobnie jak męczennikom, także wyznawcom układano „zbiory cudów”. O ile w związku z kultem męczenników powstawały *passiones*, o tyle w związku z kultem wyznawców zaczęły pojawiać się żywoty (*vitae*), biografie (*biographiae*), historie (*historiae*).

Jeśli chodzi o postępowanie kanonizacyjne w tym okresie, to – niestety – niewiele wiemy na ten temat. O ile przy męczenniku wystarczyło wpisanie jego imienia do kalendarza gminy i liturgiczny obchód narodzin dla nieba (*dies natalis*), to przy wyznawcach sytuacja była bardziej złożona.

Przy męczennikach wskazywano sam fakt męczeństwa, natomiast przy wyznawcach należało wziąć pod uwagę całe życie w takim aspekcie, aby było przykładem godnym naśladowania i kultu. Do tego dochodziła niepewność, kto może decydować o kanonizacji wyznawcy. O ile przy męczenniku biskup wpisywał imię jego do kalendarza gminy, o tyle przy wyznawcy większe znaczenie miał lud, a biskup tylko aprobował ten fakt⁹.

Równocześnie z pierwotnymi formami kanonizacji zaczynają powstawać i inne, jak przeniesienie relikwii sługi Bożego lub dekret papieski. Przeniesienie relikwii jest już bardziej rozwiniętą formą kanonizacji i poprzedzało ją postępowanie dowodowe, ale niestety nie można tu mówić jeszcze o rozwiniętej procedurze kanonizacyjnej. Przez przeniesienie (*translatio*) i wyniesienie (*elevatio*) rozumie się wznowioną ceremonię pogrzebową, podczas której wyjęte z grobu ciało umieszcza się w miejscu odpowiednim do odprawiania mszy św. Przeniesienie miało w średniowieczu wartość kanonizacji. Uproszczeniem byłoby twierdzić, że przeniesienia dokonywały się autorytetem biskupa, a później podlegały rezerwacji papieskiej. W swojej istocie sprawy były bardziej złożone. Przeniesienie i ustanowienie nowego święta były aktami liturgicznymi i jako takie wymagały kompetencji biskupa. Można postawić tezę, że im więcej powag kościelnych było zaangażowanych w akt przeniesienia, tym lepiej to było wi-

⁸ M i s z t a ł, *Komentarz do Konstytucji apostolskiej*, s. 38.

⁹ A m o r e, *Culto e canonizzazione*, s. 56-80.

dziane. Innymi słowy, kanonizacja była bardziej uroczysta i w pewnym sensie skuteczniejsza, im szerzej uczestniczył w niej Kościół powszechny. Interwencje papieskie były jedynie wyjątkowe i miały charakter okazyjny. Jeżeli zaproszono papieża, to chodziło raczej o dodanie splendoru kanonizacji, aby „rata fieret eius sententia, ut et religio esset devotior et beatissimi [...] commemoratio celebrior”. Te interwencje papieskie zdarzały się, jak to dzisiaj sądzimy, od VI wieku, częściej na terenie Italii aniżeli poza jej granicami¹⁰.

Pierwszy znany przykład przeniesienia *auctoritate apostolica* spotykamy poza Italią w 978 r., w odniesieniu do relikwii św. Celsa, za papieża Benedykta VII. W czasie pontyfikatu tego papieża dokonano także przeniesienia relikwii św. Burcharda w 986 r. przy udziale osobistości świeckich i kościelnych. W tym kontekście kanonizacja św. Udalryka z Augsburga, dokonana w 993 r. przez papieża Jana XV, nie jest czymś nadzwyczajnym (choć jest pierwszą kanonizacją dokonaną przez papieża, której bulla zachowała się). Jest ona zatem zwykłą kanonizacją tego czasu, ale bardziej uroczystą¹¹.

Fakty udzielania zezwolenia papieskiego na kanonizację nie przeszkadzają, że dużo później dokonywano ważnych kanonizacji bez takiego zezwolenia. Jednak już w XI w. istniała opinia, że jedynie papież ma prawo dokonywać kanonizacji. Oto na przykład Piotr diakon, bibliotekarz w klasztorze na Monte Cassino († 1109), w dziele dotyczącym życia św. Marcina opata, napisał, że biskup nie mógł dokonać przeniesienia bez zezwolenia papieskiego. Nie jest rzeczą istotną, czy tak było, że biskup nie mógł dokonać kanonizacji bez zezwolenia papieskiego, ale jego świadectwo jest najstarsze w tym przedmiocie. Ale jeszcze w 1119 r., gdy arcybiskup z Reims powiedział, że osąd w tej sprawie należy do papieża, wówczas biskup z Soissons po wysłuchaniu relacji o cudach Arnulfa stwierdził: „Jeśli Bóg uczynił tak wielkie cuda za pośrednictwem mojego poprzednika [na stolicy biskupiej], to nie muszę się pytać papieża ani legata, ani arcybiskupa, ale sam deklaram, że on jest święty”. W relacji o kanonizacji św. Godeharda († 1132) czytamy, że ze względu na konieczność interwencji papieskiej i dużą odległość od Rzymu opóźniło się prowadzenie sprawy. Z tego wynika, że na 40 lat przed ogłoszeniem przez papieża Aleksandra III dekretu *Audivimus* (1171), rezerwującego kanonizację Stolicy Apostolskiej, mamy już wzmiankę o takiej rezerwacji¹².

---

¹⁰ L. Hartling, *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum”, 16(1935), s. 170-195.

¹¹ Tamże, s. 174-179.

¹² A. Petroni, *W sprawie dekretu Aleksandra III „Audivimus”*, RTK 16(1969), z. 5, s. 5-10.

Jeśli chodzi o procedurę kanonizacyjną w okresie kanonizacji dokonywanych przez przeniesienie, to wydaje się, że późniejszy proces ma swoją genezę w dochodzeniu informacyjnym, jakie wtedy stosowano. Niestety nie da się dokładnie ustalić, od jakiego czasu to dochodzenie przed przeniesieniem relikwii zaczęto stosować. Niektórzy z autorów utrzymują, że przed VI w. nie możemy mówić w ogóle o jakimkolwiek postępowaniu dowodowym przed przeniesieniem. Inni twierdzą, iż było ono stosowane już na początku V w. Jeszcze inni utrzymują, że w pierwszym tysiącleciu nie było w ogóle ustalonej procedury kanonizacyjnej. Nie da się ściśle ustalić granicy czasowej między dominacją kanonizacji dokonywanej przez przeniesienie relikwii a wprowadzeniem kanonizacji przez dekrety papieskie, gdyż obie te formy współistniały równocześnie przez dość długi okres. Już w VIII w. spotykamy przeniesienia, na które papież wyrażał swoją zgodę, a od X w. istnieją dekrety papieskie dokonywanych kanonizacji. Jednocześnie jeszcze w XII w. spotykamy przeniesienia¹³.

Papież Aleksander III (1159-1181) w odpowiedzi na list bpa Lisieux donoszący, że lud oddaje cześć mnichowi zabitemu podczas kłótni, wydał w 1171 r. dekret *Audivimus*. Dekretem tym zastrzegł udzielanie pozwolenia na oddawanie kultu publicznego kościelnemu Stolicy Apostolskiej. Było to więc zarezerwowanie papieżowi kanonizacji sług Bożych. W dekreście tym znalazły się bowiem słowa: „nikogo nie wolno czcić publicznie jako świętego bez zgody papieża” („non licet vobis pro sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae, eum publice venerari”). Dekret ten nabrał mocy obowiązującej w całym Kościele, gdy został włączony do Dekretów Grzegorza IX w 1234 r. i przez to otrzymał odpowiednią promulgację. Przeniesienie powoli zatracowało swój charakter kanonizacji, a stawało się etapem wstępnym, liturgicznym; istotnego znaczenia nabierał akt papieski. Rodził się zwyczaj odnoszenia się do papieża, ale nie każdy akt, nawet papieski, był najwyższym aktem kanonizacji, np. pozwolenie na erekcję ołtarza na cześć sługi Bożego nie było uważane za kanonizację¹⁴.

Zarówno w decyzjach biskupich, synodalnych i papieskich znajdujemy obok aktów definitywnych i ostatecznych (kanonizacji) akty nieostateczne i niedefinitywne, które możemy uważać za pierwsze beatyfikacje. Ale nie można mówić o beatyfikacjach już w pierwotnych formach kultu męczenników czy wyznawców ze względu na fakt, że często miały one charakter lokalny. Były to prawdziwe kanonizacje. Beatyfikacja jest formą późniejszą, zastrzeżoną papieżowi dopiero od 1515 r.¹⁵

¹³ M i s z t a ł, *Komentarz do Konstytucji apostolskiej*, s. 45-46.

¹⁴ H a r t l i n g, *Materiali per la storia*, s. 182.

¹⁵ F. V e r a j a, *La beatificazione – storia, problemi, prospettive*, Roma 1983, s. 28-33.

W sprawach kanonizacji dokonywanych aktem papieskim rozwinęła się bardziej precyzyjna procedura. Otóż papież Honoriusz (1216-1227) w bulli wydanej z racji kanonizacji Wilhelma z Bourges w 1218 r. napisał, że do tego aktu jest niezbędne udowodnienie „świętości życia i cudów działywanych po śmierci”. Zatem przedmiotem dochodzenia przed kanonizacją była świętość życia i cuda. Do zebrania dowodów na temat świętości życia i na temat cudów byli delegowani – jak wynika z bulli – biskup z Auxerre i dwaj opaci cysterscy. Mamy więc do czynienia z wiadomością o delegowanej przez papieża komisji do przeprowadzenia procesu. Delegacja ta miała przeprowadzić dochodzenie „według papieskich wskazań” i zebrane zeznania świadków wysłać do Stolicy Apostolskiej¹⁶.

Za papieża Grzegorza IX (1227-1241) odbył się proces kanonizacyjny św. Hildegardy. W aktach tego procesu znajdujemy „artykuły procesowe”, czyli zbiór twierdzeń, według których układano pytania dla świadków. Artykuły dotyczyły „opinii świętości za życia”, obejmowały „zasługi” świętej oraz „okoliczności”; między innymi badano jej pisma. Opis procedury kanonizacyjnej z XIII w. zawdzięczamy Henrykowi de Segusio (Hostiensis). Został on zawarty w *Summa aurea* wydanej w 1568 r. Proces obejmował: 1. dochodzenie biskupa i prośbę skierowaną do papieża, 2. weryfikację materiału dowodowego przeprowadzoną przez wysłanników papieskich oraz 3. decyzję papieską. Inny, bardziej szczegółowy, opis procedury XIII-wiecznej podał Ioannes Andrea w *In Decretales commentaria* (1581). Opisu procedury kanonizacyjnej z XIV w. dokonał Jakub z Gaetani. Opis ten jest znany pod nazwą *Ordo romanus* dzięki dziełu J. Mabillona *Museum Italicum seu collectio veterum scriptorum* (Parisii 1687). Według niego proces kanonizacyjny w XIV w. obejmował: 1. skierowanie listów postulacyjnych do papieża; 2. podjęcie przez papieża na tajnym konsystorzu decyzji delegowania biskupów sąsiadujących z miejscem śmierci sługi Bożego do przeprowadzenia dochodzeń odnośnie do opinii świętości życia, o cnótach, o cudach, oraz do sporządzenia pisemnej relacji w wymienionej sprawie; 3. zasięgnięcie rady na tajnym konsystorzu w sprawie rozpoczęcia procesu; 4. wyznaczenie trybunału do procesu na temat życia, cnót, cudów według papieskiej instrukcji; 5. zbadanie akt przeprowadzonego procesu przez rzeczoznawców rzymskich, wyznaczonych przez papieża, 6. sekretne ogłoszenie decyzji papieskiej na tajnym konsystorzu; 7. prawne postępowanie kończyło się odczytaniem akt procesu na jawnym konsystorzu i ogłoszeniem decyzji papieskiej¹⁷.

¹⁶ L. H e r t l i n g, *Canonisation*, [w:] *Dictionnaire de spiritualité*, vol. II, Paris 1953, kol. 77-85.

¹⁷ Szerzej zob. M i s z t a l, *Komentarz do Konstytucji apostolskiej*, s. 47-49.

Już w tym okresie zdarzały się wypadki przeprowadzania spraw „dawnych”, gdzie od śmierci kandydata na ołtarze do chwili rozpoczęcia procesu minęło tak dużo czasu, że nie można było zebrać dowodów na temat życia, cnót, kultu starożytnego, gdyż świadkowie wymarli. Przy dowodzeniu posługiwano się wtedy z konieczności materiałami pisemnymi, a zwłaszcza dokumentami. Dla przykładu przytoczyć można proces św. Katarzyny ze Sieny czy św. Stanisława Szczepanowskiego. Zatem już wówczas znane było nie tylko dowodzenie na podstawie zeznań świadków, ale także oparte na dokumentach¹⁸.

W opisanym przez kanonistę Jana Franciszka z Pawii procesie św. Bonawentury z 1482 r. znajdujemy wykaz cnót, dokonany według schematu scholastycznego. W aktach procesu z czasów papieża Leona X (1513-1521) znajdujemy wzmiankę o promotorze wiary; urząd ten przetrwał do czasów dzisiejszych.

Ogromne znaczenie dla procesu kanonizacyjnego miała bulla papieża Sykstusa V (1585-1590) o utworzeniu kongregacji rzymskich w 1588 r. Wtedy właśnie powstała Kongregacja Obrzędów, której kompetencji podlegały także sprawy kanonizacji. Fakt powstania Kongregacji Obrzędów nie oznacza gwałtownego zwrotu w postępowaniu kanonizacyjnym. Powoli jednak wypracowywała ona swój styl postępowania. Badanie procesów przeprowadzonych w diecezji podlegało audytorom Roty Rzymskiej. Kongregacja jako stały organ, powołany zamiast komisji papieskich wyznaczanych *ad casum*, przyczyniła się do usprawnienia procesów¹⁹. Jednak do czasów papieża Urbana VIII (1623-1644) Kongregacja nie wyszła poza doskonalenie jedynie dotychczasowej procedury. Dopiero ustawodawstwo tego papieża ustaliło procedurę kanonizacyjną na długie wieki.

Reforma dokonała się na podstawie trzech aktów prawnych. Były to: dekret Kongregacji Inkwizycji z 13 III 1625 r.²⁰, encyklika skierowana do patriarchów, arcybiskupów i biskupów *De processibus rite conficiendis* z 12 III 1631 r.²¹ i konstytucja apostolska *Caelestis Hierusalem cives* z 5 VII 1634 r.²²

Istotna treść dekretu Kongregacji Inkwizycji z 13 III 1625 r. była zawarta w słowach: „postanawiamy i zarządzamy, aby obrazy jakichkolwiek osób zmar-

---

¹⁸ M i s z t a ł, *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981, s. 26-32.

¹⁹ L ö w, *Canonizzazione*, kol. 589-590.

²⁰ Sanctissimae Inquisitionis, *Decretum „Cum Sanctissimum”*, 13 mart. 1625, [w:] *Codex pro postulatoribus*, Roma 1929, s. 283-286.

²¹ *Urbani VIII Litterae encyclicae de processibus rite conficiendis „Admodum Illustris”*, 12 mart. 1631, Fontes CIC, t. VII, nr 5336.

²² *Urbani VIII Constitutio Apostolica „Caelestis Hierusalem cives”*, 5 iul. 1634, Fontes CIC, t. I, nr 213; *Codex pro postulatoribus*, s. 286-292.

łych w opinii świętości czy męczeństwa, aby inne oznaki kultu tych osób, nie były umieszczane w kościołach i kaplicach, oratoriach zakonów i instytutów, zanim Stolica Apostolska nie dokona aktu kanonizacji lub beatyfikacji, a jeżeli takie oznaki kultu gdzieś istnieją, powinny być usunięte [...] ponadto zabrania-
my rozpowszechniania książek i druków opisujących czyny, cuda, objawienia i inne łaski wyżej wymienionych osób bez cenzury uprzedniej ordynariusza [...] zabrania-
my [...] umieszczania przy grobach wymienionych osób tablic dzięk-
czynnych za łaski otrzymane za ich pośrednictwem”. W kwestii procedury duże
znaczenie miał dopiero drugi akt prawny, tj. encyklika *De processibus rite
conficiendis*. Papież określił w nim dokładnie przebieg procesu kanonizacyjnego
na terenie diecezji. Proces miał dotyczyć opinii o świętości życia, tj. cnót w
stopniu heroicznym, oraz cudów potwierdzających tę opinię, miał też wykazać,
że sługa Boży nie odbiera kultu publicznego. Proces przeprowadzał ordynariusz
lub delegowany przez niego wikariusz generalny lub inny duchowny i dwóch
mężów, z których jeden powinien być prawnikiem, a drugi teologiem. Trybunał,
złożony z trzech osób, powinien dokonać przesłuchania świadków i złożone
przez nich zeznania opatrzyć swoimi podpisami. Akta zeznań potwierdzone
przysięgą zeznających i notariusza powinny być następnie przepisane. Auten-
tyczny odpis (*authentica transcripta*), opieczętowany i zamknięty, należy prze-
słać do Kongregacji Obrzędów, zaś oryginał przechowywać w zabezpieczonym
archiwum kurialnym. Według ustawodawstwa Urbana VIII należało prowadzić
zwyczajne procesy: 1. na terenie diecezji dotyczący opinii świętości życia i cnót
heroicznych, 2. dotyczący zachowania dekretów Urbana VIII, 3. apostolski z
delegacji Stolicy Apostolskiej, a dotyczący heroicznego życia i cudów.

Wspomnianymi dekretami papież dokonał całkowitego odwrócenia dotych-
czasowego porządku postępowania kanonizacyjnego. Dotąd sprawa kanonizacji
miała wielkie szanse powodzenia, jeżeli już istniał kult publiczny. Zatem do-
tychczas drogą najczęstszą była droga kultu (*via cultus*), a rzadko przeprowa-
dzano sprawy, w których kandydat na ołtarze nie cieszył się kultem publicznym
(*via non cultus*). Można powiedzieć, iż dotąd „drogą zwyczajną” była droga
kultu, a „nadzwyczajną” droga braku kultu. Papież zarządził, iż droga braku
kultu stała się drogą zwyczajną (*via ordinaria*) i dla niej ustanowił jasną i
przejrzystą procedurę, zaś droga kultu stała się drogą wyjątkową (*via extraordi-
naria*). Biorąc pod uwagę dobro spraw prowadzonych drogą kultu Urban VIII
w swoich dekretach od ogólnej zasady zakazującej oddawania kultu publicznego
tym, którzy dotychczas nie zostali kanonizowani lub beatyfikowani, uczynił
wyjątek zwany wypadkiem wyjętym (*casus exceptus a decretis Urbani VIII*).
Pozwolił on na pozostawienie kultu publicznego w odniesieniu do tych zmar-
łych, którzy odbierali go od niepamiętnych czasów (*per immemorabilem tem-
poris cursum*) lub na podstawie ogólnej zgody Kościoła (*per communem Eccle-*

siae consensus), albo kult ich wynikał z pism Ojców Kościoła i pisarzy świętych (*per patrum virorumque sanctorum scripta*), bądź też byli czczeni za wiedzą i tolerancją Stolicy Apostolskiej lub ordynariuszy (*scientia ac tolerantia Sedis Apostolicae vel ordinarii*).

Tytuł „kult niepamiętny” był najczęściej używany przy prowadzeniu spraw drogą kultu. Postępowanie w tych sprawach różniło się od postępowania w sprawach braku kultu. O ile tam należało przeprowadzić proces na temat zachowania dekretów Urbana VIII, czyli o braku kultu (*de non cultu*), tak tutaj przeprowadzało się proces stwierdzający istnienie legalnego kultu publicznego od niepamiętnych czasów. Najważniejszym problemem w tym procesie był czas powstania kultu. Musiał on sięgać swoim początkiem przynajmniej 100 lat przed wydaniem konstytucji *Caelestis Hierusalem cives*, czyli przed rok 1534.

Ordynariusz mógł poprzestać na stwierdzeniu legalności kultu, ale najczęściej akta procesu *super casu excepto* wysyłało do Rzymu celem uzyskania papieskiego zatwierdzenia kultu (*confirmatio cultus*).

Jeżeli potwierdzenie legalności kultu było wydane przez Stolicę Apostolską, to akt ten był uważany za akt równoznaczny z beatyfikacją (później nazwano go beatyfikacją równoznaczną – *beatificatio aequipollens*). Mamy tu do czynienia z beatyfikacją równoznaczną w starej formie, polegającą na zatwierdzeniu legalności kultu bez uprzedniej aprobaty cnót heroiczych. Wprawdzie dekret Urbana VIII nakazywał przeprowadzenie procesu zwyczajnego na temat opinii świętości, tj. cnót w stopniu heroicznym i cudów, ale od początku proces ten opuszczano w sprawach kultu poprzestając na stwierdzeniu legalności tegoż kultu i papieskiej confirmacji. Jeżeli sprawa miała być prowadzona do kanonizacji, wtedy wysyłało listy odsyłające (*litterae remissoriales*) do procesu apostolskiego o cnotach.

Encyklika papieża Urbana VIII z 1631 r. nakazywała – jak wiadomo – prowadzenie procesu zwyczajnego w diecezji powagą władzy samego ordynariusza. Tymczasem zarówno kanonizacja (1171 r.), jak i beatyfikacja (1515 r.) była zastrzeżona Stolicy Apostolskiej. Biskupi zatem bali się sami rozpoczynać w diecezji proces beatyfikacyjny czy kanonizacyjny. Istniała zatem wątpliwość co do władzy ordynariusza. Papież Innocenty XI (1676-1689) pragnął usunąć niejasności prawa urbaniańskiego, zwłaszcza w odniesieniu do władzy ordynariusza przy prowadzeniu procesu zwyczajnego, i w tym celu papież zaaprobował dekretem *De processibus aliisque* z 15 X 1678 r.²³ 14 reguł procesowych przygotowanych przez Kongregację Obrzędów.

Benedykt XIV (1740-1758), jeszcze przed wyborem na papieża jako Prosper Lambertini, opracował dzieło *De servorum Dei beatificatione et beatorum cano-*

---

²³ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 299-300.

nizatione²⁴. Było ono najobszerniejszym podręcznikiem do procesu kanonizacyjnego, może być ono także traktowane jako źródło, gdyż zawiera wiele dokumentów. Ustawodawstwo Benedykta XIV stanowiło rozwinięcie reformy Urbana VIII i interpretację jego dekretów. Dekret z 23 IV 1741 r. *De probationibus subsidiariis et de numero miraculorum ad beatificationem et canonizationem assequendam*²⁵ zmierzał do obostrzenia przepisów dotyczących środków dowodowych i dowodzenia w tych sprawach. W sprawach dawnych wprowadził możliwość posługiwania się dowodzeniem pomocniczym (*probatio subsidiaria*), które polegało na połączeniu zeznań świadków ze słyszenia od naocznych, a niekiedy w ogóle ze słyszenia (*de auditu quandocumque a videntibus quandocumque non*), z różnego rodzaju przyczynkami dowodowymi (przez nie rozumiał źródła pisane). Dowodzenie pomocnicze powinno – zdaniem Benedykta XIV – dostarczyć „roztropnemu sędziemu” odpowiedniej pewności wymaganej w tych sprawach. Twierdził, że na podstawie dowodzenia pomocniczego cnoty mogły być na tyle udowodnione, iż można było przejść do dalszych stadiów procesu, tj. do dowodzenia cudów. Używano wtedy formuły: „cnoty zostały na tyle udowodnione, że można przejść do aprobaty cudów” (przed nim uważano, iż dowodzenie pomocnicze nigdy nie może dać pełnego dowodu (*constare*)²⁶.

Papież Klemens VIII (1758-1769) dekretem *De confrimando vel denegando cultu servis Dei ante urbaniana decreta illo gaudentibus*²⁷ z 16 VIII 1763 r. ustanowił normę, iż każdy ordynariusz, za pomocą władzy własnej, może restytuować starożytny kult legalny, który z jakichkolwiek przyczyn poszedł w zapomnienie.

Leon XII (1823-1829) dekretem z 20 XII 1826 r. *Ad tollendos et eliminandos abusus*²⁸ przypomniał ustawodawstwo Urbana VIII, Benedykta XIV oraz dwuwiekową praktykę, iż dopiero po confirmacji kultu przez Stolicę Apostolską można się starać o pozwolenie na odprawienie mszy o danym błogosławionym i odmawianie oficjum własnego.

Pius IX (1846-1878) dekretem z 10 XII 1868 r. *In generalibus decretis*²⁹ znowu interweniował w sprawie obowiązku zachowania postępowania sądowego w procesie o wypadku wyjętym. Przypomniał o obowiązku prowadzenia osobnego procesu dotyczącego podstawy, początków i nieprzerwanego trwania kultu aż do czasu confirmacji tegoż kultu.

²⁴ Posługuję się wydaniem: Prato t. 1-7, 1839-1841.

²⁵ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 301-303.

²⁶ Szerzej: M i s z t a l, *Komentarz do Konstytucji apostolskiej*, s. 56-60.

²⁷ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 306-307.

²⁸ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 308-310.

²⁹ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 310-311.

Leon XIII (1878-1903) w dekrete z 8 IV 1889 r. *Plerumque accidit*³⁰ zażądał, aby dekrety Urbana VIII były *religiosissime* zachowywane (funkcja promotora sprawiedliwości), w dekrete z 12 V 1897 r. *La divisione degli officii*³¹ podkreślił obowiązki adwokatów i prokuratorów w Kongregacji Obrzędów. Aktem, który przyczynił się do usprawnienia procesu kanonizacyjnego, było wydanie pozwolenia na udostępnienie badaczom Tajnego Archiwum Watykańskiego (28 XI 1902 r.) i ustanowienie przy Kongregacji Obrzędów Komisji Historyczno-Liturgicznej³², organu rozwiązującego trudności historyczno-naukowe w sprawach kanonizacyjnych.

Papież Pius X (1902-1914) dekretem *Cum in agendis* z 11 XI 1912 r.³³ ustanowił nowe postępowanie w sprawach wypadku wyjątego i zażądał solidniejszych dochodzeń przed konfirmacją kultu: polecił prowadzić proces apostołski na temat cnót heroiczych tak jak w sprawach zwyczajnych, co dotychczas nie było przestrzegane i poszło w zapomnienie. Dekretem z 31 I 1913 r. *Edito decreto Cum in agendis*³⁴ nieco złagodził dyscyplinę w odniesieniu do spraw wypadku wyjątego. Odtąd już nie wymagano w tych sprawach *constare de casu excepto*, ale *ita constare de casu excepto ut ad ulteriora procedi possit*. Pius X wydał także 26 VIII 1913 r. ważny dla postępowania kanonizacyjnego dekret *De servis Dei*³⁵ dotyczący dokumentu jako środka dowodowego w tych sprawach. Dekret ten, tak ważny dla spraw dawnych, nie przyniósł pożądanых rezultatów, ponieważ dekretem *Quanta semper cura* z 16 I 1914 r.³⁶ zniósł on Komisję Historyczno-Liturgiczną.

CIC z 1917 r.³⁷ w kan. 1999-2141 zawarł wszystkie wymogi dotyczące postępowania beatyfikacyjnego (wówczas tak nazwanego). Postępowanie miało dwa etapy – w diecezji i na terenie kongregacji. Postępowanie na terenie diecezji obejmowało trzy części: 1. proces informacyjny na temat opinii świętości życia, cnót i cudów w ogólności lub męczeństwa (*processus informativus*); 2. proces zbierania pism sługi Bożego (*processus super scriptis*); 3. proces braku kultu (*processus de non cultu*). Akta tych procesów wysłane do kongregacji były publikowane jako kopia publiczna. W tym czasie przeprowadzano

³⁰ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 312-313.

³¹ Tekst w: *Codex pro postulatoribus*, s. 316-319.

³² SRC, *Decretum „Sacra Rituum Congregatio”*, 28 nov. 1902, *De institutione Commissionis Liturgico-Historicae*, ASS 35(1902-1903), s. 372.

³³ SRC, *Decretum „Cum in agendis”* 11 nov. 1912, AAS 4(1912), s. 705-707.

³⁴ SRC, *Decretum „Edito Decreto Cum in agendis”*, 31 ian. 1913, AAS 5(1913), s. 41.

³⁵ SRC, *Decretum „De Servis Dei”*, 26 aug. 1913, AAS 5(1913), s. 436-438.

³⁶ AAS 6(1914), s. 25-27.

³⁷ AAS 9(1917), vol. II, s. 3-521.

cenzurę pism sługi Bożego pod względem czystości wiary i obyczajów. Następnie adwokat przygotowywał pozycję na wprowadzenie sprawy (*positio super introductione causae*). Na zarzuty promotora sprawiedliwości odpowiadał adwokat sprawy. Całość pozycji z uwagami i odpowiedziami była dyskutowana na posiedzeniu kongregacji. Jeśli rezultat dyskusji był pozytywny, papież wyznaczał komisję do wprowadzenia sprawy (kan. 2065-2086). Od tego momentu sprawa była wyjęta spod kompetencji ordynariusza i podlegała wyłącznie Stolicy Apostolskiej. Po sprawdzeniu procesu *de non cultu* wysyłano listy remisoriale do przeprowadzenia procesu apostolskiego (kan. 2087-2097). Następnie Kongregacja badała ważność tego procesu (kan. 2098-2100). Po tym następowало opracowanie pozycji na temat cnót heroicznych (*positio super virtutibus*). Pozycję opracowywał adwokat sprawy. Po uwagach promotora wiary i odpowiedziach adwokata pozycja była dyskutowana na zebraniu przedprzygotowawczym Kongregacji Obrzędów. Wyniki tegoż posiedzenia wraz z uwagami promotora i odpowiedziami adwokata były przedmiotem zainteresowania zebrania przygotowawczego, a następnie generalnego, z udziałem papieża. Papież wydawał dekret aprobujący cnoty w stopniu heroicznym. Sługa Boży od tej pory mógł być nazywany „czcigodnym” (kan. 2101-2115). Po wydrukowaniu pozycji na temat cudu (*positio super miraculo*) przekazywano ją wraz z opiniami biegłych lekarzy komisji lekarskiej. Komisja lekarska łącznie z opiniami lekarzy biegłych wystawiała kolegialne wotum. Cała pozycja wraz z wotami lekarzy, opinią komisji lekarskiej oraz uwagami generalnego promotora wiary i odpowiedziami adwokata była przedmiotem pogłębionego studium ze strony konsultorów teologów, prałatów i kardynałów kongregacji. W wypadku przychylnego zdania Kongregacji Obrzędów zwoływano zebranie generalne w obecności papieża. Wynikiem tego zebrania, po aprobacie papieskiej, było wydanie dekretu potwierdzającego cud. Całe postępowanie w sprawie beatyfikacyjnej kończyło się ostateczną dyskusją przeprowadzoną wobec papieża na temat: czy zostały zaaprobowane cnoty heroiczne i wymagane przez prawo cuda, aby można było przystąpić do beatyfikacji? W wypadku pozytywnej decyzji papież dawał dyspozycję do ogłoszenia dekretu beatyfikacyjnego.

Przystępując do przeprowadzenia kanonizacji, należało przedstawić do aprobaty nowe cuda, które miały miejsce po beatyfikacji. Następowala reasumpcja sprawy, a jej przebieg był podobny do procesu prowadzonego przy aprobacie cudów przed beatyfikacją. Wreszcie wydawano dekret *Super tuto* pozwalający na przystąpienie do kanonizacji (kan. 2136-2141). Dekret kanonizacyjny był jednak jeszcze poprzedzony trzema konsystorzami: tajnym, publicznym i pół-publicznym.

Epokowe znaczenie w odniesieniu do spraw dawnych miało motu proprio Piusa XI (1922-1939) z 6 II 1930 r. *Già da qualche tempo*³⁸. Pius XI podał w nim pojęcie „sprawy historyczne” (*causae historicae*), stworzył dla nich oddzielną procedurę (opuszczano proces apostolski) i ustanowił organ techniczny w ramach Kongregacji Obrzędów do ich przygotowania (Sekcja Historyczna). Operatywność i skuteczność działania Sekcji Historycznej zwiększyła się, gdy Pius XI 4 I 1939 r. wydał *Normae servandae in construendis processibus ordinariis super causis historicis*³⁹. Normy te określiły szczegółowo sposób zbierania i opracowywania dokumentów i innych źródeł pisanych oraz podały procedurę, jaką należało zachować przy rozpoczęciu procesu w diecezji w odniesieniu do spraw historycznych.

Przez Pawła VI (1963-1978) w konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae universae*⁴⁰ Sekcja Historyczna została nazwana Urzędem Historycznym (*Officium Historicum*), a motu proprio *Sanctitas clarior* z 19 III 1969 r.⁴¹ przeprowadziło kolejną reformę postępowania kanonizacyjnego. Konstytucją apostolską *Sacra Rituum Congregatio* z 28 V 1969 r.⁴² powołał nową Kongregację Spraw Kanonizacyjnych (nazwa polska). Powstała ona z podziału Kongregacji Obrzędów na Kongregację Kultu Bożego (*Sacra Congregatio pro Cultu Divino*) i Kongregację Spraw Kanonizacyjnych (*Sacra Congregatio pro Causis Sanctorum*). W postępowaniu przewidzianym przez ustawodawstwo Pawła VI został całkowicie zniesiony proces *de non cultu*. Podobnie uproszczono sprawę cenzury pism. Na prośbę ordynariusza Kongregacja mogła zamianować w diecezji cenzorów – teologów do przeprowadzenia badania pism sługi Bożego.

Te ułatwienia w postępowaniu kanonizacyjnym stanowiły torowanie drogi do nowszej i – jak się wydaje – całościowej jego reformy. Przede wszystkim chodziło o kwestię udzielania *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej i jej wyłączną kompetencję w tychże sprawach, przekonanie, że wszystkie sprawy na wzór spraw historycznych winny otrzymać ustawienie historyczno-naukowe, a nie tylko teologiczne oraz że w ramach rekonstrukcji kongregacji winna ulec zmianie rola urzędu promotora wiary, który dotychczas interweniował w zasadzie dopiero w tej fazie postępowania, gdzie chodziło o orzekanie co do *meritum* sprawy. Tymczasem promotor wiary powinien być bardziej obecny w całym postępowaniu.

---

³⁸ AAS 22(1930), s. 87-88.

³⁹ AAS 31(1939), s. 174-175.

⁴⁰ AAS 61(1969), s. 297-305.

⁴¹ AAS 61(1969), s. 149-153.

⁴² AAS 61(1969), s. 297-305.

Nowej reformy prawa kanonizacji dokonał papież Jan Paweł II 25 I 1983 r. *Kodeks Prawa Kanonicznego*⁴³ (kan. 1403) i *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (kan. 1057) odsyłają do unormowań w prawie specjalnym dotyczącym spraw kanonizacji sług Bożych. W dniu 25 I 1983 r. została opublikowana konstytucja apostolska *Divinus perfectionis Magister*⁴⁴, a 7 II 1983 r. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wydała *Normae servandae in inquisitionibus ab episcopis faciendis in causis sanctorum*⁴⁵ i *Decretum Generale*⁴⁶. *Regolamento* z 1983 r. funkcjonuje w Kongregacji jako prawo wewnętrzne.

II. OBOWIĄZUJĄCA PROCEDURA KANONIZACYJNA

Ustawodawstwo Jana Pawła II opiera się na zasadach: maksymalnego zaangażowania biskupów diecezjalnych w prowadzenie spraw kanonizacyjnych, naukowego przygotowania spraw kanonizacji w kongregacji (Kolegium Relatorów) i „uwolnienia” postępowania od zbytniego formalizmu. Postępowanie obejmuje trzy fazy: dochodzenie diecezjalne, studium w kongregacji, dyskusje merytoryczne i podejmowanie decyzji.

Dochodzenie diecezjalne (*inquisitio dioeclesana*) rozpoczyna się od zebrania wstępnych informacji odnośnie do kandydata na ołtarze: opinii świętości (*fama sanctitatis*), znaczenia sprawy kanonizacyjnej dla Kościoła (walor eklezjalny), życia i działalności, braku przeszkód peremptoryjnych (uniemożliwiających prowadzenie sprawy). Powód (*actor*) mianuje postulatora (*postulator causae*) jako swego pełnomocnika, który prowadzi wstępne rozeznanie i zwraca się z prośbą (*supplex libellus*) do biskupa diecezjalnego o rozpoczęcie sprawy. Biskup kompetentny (miejsca śmierci sługi Bożego) zanim wyda dekret rozpoczynający sprawę (*introductio causae*) zapozna się z materiałami przedstawionymi przez postulatora, uzyska aprobatę Konferencji Episkopatu, ogłosi prośbę postulatora w środkach masowego przekazu, zleci (dwom teologom) przeprowadzenie cenzury kościelnej drukowanych pism sługi Bożego, powoła komisję historyczną (dwóch biegłych w naukach historycznych i archiwistycie oraz jednego teologa) w celu zebrania pisemnej dokumentacji i oceny rękopisów sługi Bożego w aspekcie zgodności z wiarą i dobrymi obyczajami, zapyta o brak sprzeciwu (*nihil obstat*) Stolicę Apostolską. Następnie powołuje trybunał w składzie: delegat biskupi (*delegatus episcopi*) – prowadzi postępowanie, promo-

⁴³ AAS 85(1983), vol. II, s. 1-317.

⁴⁴ AAS 75(1983), s. 349-353.

⁴⁵ AAS 75(1983), s. 396-403.

⁴⁶ AAS 75(1983), s. 403-404.

tor sprawiedliwości (*promotor iustitiae*) – układa pytania dla świadków i czuwa nad zachowaniem prawa, notariusz aktuariusz (*notarius actuarius*) – sporządza pisma urzędowe i spisuje zeznania świadków, notariusz pomocniczy (*notarius adiunctus*) i doręczyciel pozwów (*cursor*). Delegat biskupa decyduje o powołaniu dodatkowych biegłych (*periti*) oraz tłumaczy (*interpreti*). Dochodzenie diecezjalne dotyczy: opinii świętości i łask otrzymanych za wstawiennictwem sługi Bożego, praktyki cnót chrześcijańskich w stopniu heroicznym – gdy chodzi o wyznawców lub męczeństwa i jego przyczyny – gdy chodzi o męczenników lub starożytnego kultu publicznego – gdy chodzi o sprawy prowadzone drogą kultu (*cultus ab immemorabili*, zjawisk przyjmowanych za cudowne (*miracula*). W postępowaniu kanonizacyjnym stosuje się środki dowodowe: zeznania świadków, dokumenty, opinie biegłych i oględziny sądowe, pomocniczo – przysięgę. Trybunał prowadzi postępowanie na terenie jurysdykcji własnego biskupa, w innych diecezjach (za zezwoleniem właściwego ordynariusza) lub prosi o przeprowadzenie procesu rogatoryjnego (*processus rogatorialis*). Po przesłuchaniu świadków, inserowaniu dokumentów, stwierdzeniu braku kultu publicznego, ewentualnej ekshumacji i przeniesienia zwłok (*exuviarum translatio ac recognitio*) dokonuje publikacji akt (*publicatio actorum*) celem ich ewentualnego uzupełnienia. Następnie dokonuje zamknięcia postępowania dowodowego, zleca dokonanie odpisu akt (*transumptum*), tłumaczenia na język przyjmowany w kongregacji, autentykowania i zamknięcia akt celem wysłania do Rzymu. Od 1975 r. przyjęła się praktyka wymagania aprobaty jednego cudu do beatyfikacji i następnie drugiego do kanonizacji. W sprawach męczenników możliwa jest dispensa. Postępowanie w sprawie udowodnienia cudu prowadzi się analogicznie do tego w sprawach cnót heroicznych.

Postępowanie w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych obejmuje trzy stadia: studium materiałów przesłanych z diecezji, weryfikacja historyczna, dyskusje teologów i merytoryczne głosowania. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych w fazie studyjnej dokonuje: uznania ważności akt dochodzenia diecezjalnego, ogłoszenia kopii publicznej (*copia publica*), zlecenia sprawy odpowiedniemu relatorowi. Pod jego nadzorem postulacja opracowuje naukowo i wydaje drukiem zebraną w postępowaniu diecezjalnym dokumentację w tzw. pozycji (mogą być: *positio super virtutibus*, *super martyrio*, *super cultu ab immemorabili* i *super miraculo*). Pozycja składa się z informacji (wprowadzenie krytyczne do pozycji na temat: historii sprawy, źródeł i kryteriów opracowania, profilu biograficznego sługi Bożego, opinii świętości lub męczeństwa, podstawy tej opinii, tj. heroicznego cnót lub męczeństwa), tekstów dokumentów pisanych (opatrzonych krytycznymi uwagami wstępnymi na temat ich autentyczności i wiarygodności), bibliografii, indeksów i aneksów.

Tak wydana pozycja podlega (obowiązkowo w sprawach dawnych – *causae antiquae*, fakultatywnie w sprawach nowych – *causae recentes*) osądowi konsultorów historyków, którzy swoje opinie (*vota*) przedstawiają na piśmie. Ich osąd zazwyczaj dotyczy: kompletności poszukiwań archiwalnych, autentyczności zgromadzonej dokumentacji, wartości historycznej, wystarczalności do podjęcia osądu merytorycznego (odnośnie do heroicznego cnót, męczeństwa, kultu starożytnego lub cudu). Swoje wota przedstawiają na posiedzeniu konsultorów historyków pod przewodnictwem relatora generalnego, na wniosek którego można, za zgodą kongresu zwyczajnego (*congregatione ordinaria*) materiał dowodowy uzupełnić lub podjąć nowe studia nad tym materiałem. Wynik dyskusji i opinie są drukowane w specjalnej relacji (*relatio*). Jeśli w większości opinie są pozytywne, pozycja przechodzi pod dyskusję merytoryczną.

Osąd merytoryczny należy do prałata teologa (*promotor fidei*) i konsultorów teologów. Jeżeli 2/3 teologów głosujących odpowiedziało odnośnie do meritum, tj. heroicznego cnót lub męczeństwa sługi Bożego, to sprawa zostaje przedłożona pod osąd zebrania kardynałów i biskupów członków kongregacji. Wówczas prefekt kongregacji mianuje jednego z członków tegoż zebrania tzw. ponensem sprawy. Kardynałowie i biskupi – członkowie kongregacji – łącznie z sekretarzem, który ma prawo głosu, wyrażają swoje merytoryczne opinie. Papież ma wyłączne prawo aprobaty heroicznego cnót lub męczeństwa sługi Bożego. W wypadku pozytywnego stosunku papieża jest przygotowywany odnośny dekret o heroicznego cnót lub męczeństwa (*decretum de heroicitate virtutum* lub *de martyrio*). Do beatyfikacji pozostaje jeszcze przeprowadzenie dowodów na temat cudu (postępowanie analogiczne jak przy cnotach lub męczeństwie z udziałem jednak biegłych lekarzy lub innych z zakresu wiedzy, której podlega zjawisko uznawane za cudowne). Postępowanie do kanonizacji jest kontynuacją postępowania beatyfikacyjnego. Do kanonizacji wystarczy przeprowadzić aprobatę następnego cudu. Niekiedy do kanonizacji równoznacznej można przejść bez aprobaty cudów. Ostatnio takie kanonizacje miały miejsce: Alberta Wielkiego (16 XII 1931 r.) i Małgorzaty Węgierskiej (19 XI 1943 r.)⁴⁷.

LITERATURA

THEODOSIUS PELTANUS-CAROLUS URSINUS, *Disputatio de Sanctorum origine, canonizatione, cultu, invocatione, reliquiis et imaginibus*, Ingolstadii 1568; BARTHOLOMAEUS CASSANEUS, *Catalogus gloriae mundi*, Venetiis 1570; INNOCENTIUS IV (SINIBALDUS FIESCHI), *Commentaria in quinque libros Decretalium*, Venetiis 1570; HENRICUS DE SEGUSIO

---

⁴⁷ Opracowanie instytucji kanonizacji w Kościele prawosławnym zostanie dokonane w osobnym artykule.

[CARD. HOSTIENSIS], *Commentaria in Secundum et Tertium Decretalium libros*, 2 vol., Venetiis 1581; IOANNES ANDREAE, *In Secundum et Tertium Decretalium libros novella commentaria*, 2 vol., Venetiis 1581; MALVEZZI T., *De canonizatione Sanctorum*, [Bononiae 1487], [w:] *Tractatus illustrium iurisconsultorum*, XIV, Venetiis 1584, s. 97-103; ROCCA A., *De canonizatione Sanctorum commentarius*, Roma 1601; CASTELLINI L., *Elucidarium theologicum de certitudine gloriae Sanctorum canonizatorum*, ed. 2, Romae 1628; CASTELLINI L., *De inquisitione miraculorum in Sanctorum Martyrum canonizatione*, Romae 1629; CASTELLINI L., *Compendiosus tractatus de dilatione in longa annorum tempora magni arduique negotii canonizationis Sanctorum*, Neapoli 1630; RICCOLI A., *De canonizatione*, Neapoli 1633; CONTELORI F., *Tractatus et praxis de canonizatione Sanctorum*, [ed. 2], Lugduni 1634; SCACCHI F., *De cultu et veneratione Servorum Dei*, Romae 1639; TROMBELLI I. C., *De cultu Sanctorum dissertationes decem*, 6 vol., Bononiae 1740; MATTEUCCI A., *Practica theologico-canonica ad causas beatificationum et canonizationum pertractandas*, Venetiis 1722; MABILLON I., *Museum Italicum*, II, Lutetiae Parisiorum 1724; BENEDICTUS XIV [PROSPERUS LAMBERTINI], *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*, 7 vol., Prati 1839-1842; MORONI G. R., *Canonizzazione*, [w:] *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, vol. VII, Venezia 1841, kol. 280-321; TRAMA I., *Manuale theorico-practicum pro conficiendis processibus sive ordinariis sive apostolicis in causis beatificationis et canonizationis Servorum Dei*, Neapoli 1876; [GAETANI-STEFANESCHI I.], *Modus qui servari consuevit circa canonizationem alicuius Sancti*, PL LXXVIII, Parisiis 1895, kol. 1249-1250; PALMIERI V. M., *Interrogatoria pro processibus ordinariis*, Assisii 1908; FEDOU H., *Procédure concernant les causes de béatification et de canonisation*, „Le Canoniste contemporain”, 43(1920), s. 121-139; ORTOLAN T., *Canonisation dans L’Eglise Romaine*, DThC, vol. II, Paris 1923, kol. 1626-1659; BOUUAERT F. C., *De modo procedendi S. Sedis in Servorum Dei beatificatione*, „Collationes Gandavenses”, 14(1927) s. 125-129; DELEHAYE H., *Sanctus. Essai sur le culte des Saints dans l’antiquité*, Bruxelles 1927; *Codex pro postulatoribus causarum beatificationis et canonizationis*, 2 vol., Romae 1879; ed. 2, Romae 1899; vol. unic.: ed. 3, Romae 1923; ed. 4: Romae 1929; FOREVILLE R., *Formulae pro constructione processus apostolici super miraculis*, [w:] *Codex pro postulatoribus*, ed. 4, Romae 1929; GUILLET P., *La procédure de béatification et de canonisation d’après le Code de Droit Canonique*, „Collectanea Mechliniensia”, 18(1929), s. 5-18; ROUSSEAU J., *Béatification et canonisation*, „Revue de l’Université d’Ottawa”, 1(1931), s. 220-248; 2(1932), s. 31-59; 3(1933), s. 193-217; BOUUAERT F. C., *De processu tum informativo tum apostolico in causis beatificationis*, „Collationes Gandavenses”, 19(1932), s. 18-23; DELEHAYE H., *Les origines du culte des Martyres*, ed. 2, Bruxelles 1933; DELLA CIOPPA G., *Come si fanno i Santi*, Roma 1934; HERTLING L., *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum”, 16(1935), s. 170-195; LE BEC E., *Prove mediche del miracolo*, trad. italiana del Dr. ALBERTO ALLINEY sulla 7a ed. orig., Torino-Roma 1935; BERNARDINI C., *De Postulatore in causis Servorum Dei*, „Apollinaris”, 9(1936), s. 193-194; ROMANI S., *Le cause di beatificazione e canonizzazione*, ME 61(1936), s. 178-180; PAZZINI A., *I Santi nella storia della medicina*, Roma 1937; KUTTNER S., *La réserve papale du droit de canonisation*, „Revue historique de droit français et étranger”, 17(1938), s. 172-228; AGOSTINO DELLA VERGINE, *Punti di esperienza intorno ai processi apostolici sui miracoli*, [w:] *Manoscritti delle relazioni lette [al Collegio dei Postulatori] nelle riunioni di studio dell’a.1939 (litograph.)*, s. 16-27; ALLINEY A., *Le guari-*

gioni miracolose, Torino 1960; AMORE A., Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana. „Antonianum”, 52(1977), s. 38-80; EGIDIO DEI SS. CUORI (C. P.), Risposta a vari quesiti fatti da Vicepostulatori al loro Postulatore in Roma, [w:] Resoconti manoscritti delle relazioni lette [al Collegio dei Postulatori] nelle riunioni di studio dell'a. 1939 (litograph.), s. 35-42; POSTIUS I., Dal diritto antico e nuovo sulle cause di beatificazione e canonizzazione, [w:] Resoconti manoscritti delle relazioni lette [al Collegio dei Postulatori] – nelle riunioni di studio dell'a. 1939 (litograph.), s. 43-95; GAGNA F., De processu canonizationis a primis Ecclesiae saeculis usque ad Codicem Iuris Canonici, Romae 1940; GIOVE R., Note sulle discussioni intorno alla validità dei processi, Roma 1940; NAZ R., Causes de béatification et de canonisation, [w:] Dictionnaire de droit canonique, vol. III, Paris 1942, kol. 10-37; FOREVILLE R., Un procès de canonisation à l'aube du XIIIe siècle (1201-1202). Le livre de saint Gilbert de Sempringham, Paris 1943, s. I-XLVIII; WASNER F., De protestatione actui canonizationis praemissa. Notae historicae ad can. 2141, „Ius Pontificum”, 14(1943), s. 253-262; INDELICATO S., Le basi giuridiche del processo di beatificazione, Roma 1944; SCHLEYER F. L., Die Weisungen Benedikt's XIV. an die Ritenkongregation zur Beurteilung von Wunderheilungen, „Archiv für katholisches Kirchenrecht”, 123(1944-1948), s. 316-438; INDELICATO S., Il processo apostolico di beatificazione, Roma 1945; WALCKIERS V., Procès de béatification et de canonisation, RCR 18(1946), s. 108-118, 161-173; 19(1947), s. 17-23; BERUTTI C., Valore del processo sui miracoli in specie, fatto d'autorità propria dell'Ordinario, „Ephemerides iuris canonici”, 3(1947), s. 317-325; GIAQUIVITA G., Ricerche sull'istituto giuridico della canonizzazione dalle origini alle Decretali di Gregorio IX (pro manuscripto), Roma 1947; DALLARI I., De natura causarum beatificationis, „Ephemerides iuris canonici”, 4(1948), s. 587-593; KEMP E. W., Canonization and Authority, in the Western Church, Oxford 1948; MELCHIOR E., Der Selig- und Heiligsprechungsprozess vom Standpunkt einer prozessualen Typenlehre, „Zeitschrift für katholische Theologie”, 70(1948), s. 212-223; BLAHER D. J., The Ordinary Processes in Causes of Beatification and Canonization, Washington 1949; LÖW J., Beatificazione. La B. nella Storia, EC, vol. II, Città del Vaticano [1949], kol. 1096-1100; OESTERLE I., Der Selig- und Heiligsprechungsprozess in seiner Geschichte, „Benediktinische Monatschrift”, 25(1949), s. 355-364; SALOTTI C., Beatificazione, EC, vol. II, Città del Vaticano [1949], kol. 1090-1095; SPEDALIERI F., De Ecclesiae infallibilitate in canonizatione Sanctorum, Romae 1949; ANTONELLI F., Sacra Congregazione dei Riti, EC, vol. IV, Città del Vaticano 1950, kol. 330-333; ANTONELLI F., L'Archivio della S. Congregazione dei Riti, [w:] Il Libro e le Biblioteche. Atti del I Congresso bibliologico francescano internazionale 20-27 febbraio 1949, vol. II, Romae 1950, s. 63-77; BUGNINI A., Confessore, EC, vol. IV, Città del Vaticano [1950], kol. 249-252; INDELICATO S., De „sanctitate” quae pro beatificatione et canonizatione Servorum Dei requiritur probanda, ME 2(1950), s. 109-123; LÖW J., Canonizzazione. La C. nella Storia, EC, vol. III, Città del Vaticano [1950], kol. 569-607; CERCKEL A., Béatifications et canonisations récentes, „Nouvelle revue théologique”, 83(1951), s. 166-178; LECLERCQ H., Translations, [w:] Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie, vol. XV, Paris 1951, kol. 2695-2699; OTTAVIANI A., „Siate, cristiani, a muovervi più gravi”, „L'Osservatore Romano”, 4 febbraio 1951, s. 1-2; FERRARO N., Postulazione e Postulatore, EC, vol. IX, Città del Vaticano [1952], kol. 1843-1847; INDELICATO S., Il miracolo nelle cause di beatificazione e canonizzazione, EC, vol. VIII, Città del Vaticano

[1952], kol. 1073-1074; HERTLING L., Canonisation, [w:] *Dictionnaire de spiritualité*, vol. II, Paris 1953, kol. 77-85; LISOWSKI J., Kanonizacja św. Stanisława w świetle procedury kanonizacyjnej Kościoła dawniej i dzisiaj. Rzym 1953; GARCEAU CH., Le rôle du Postulateur dans le procès ordinaire de béatification et de canonisation, Romae 1954; KLAUSER R., Zur Entwicklung des Heiligsprechungs bis zum 13. Jahrhundert, „Zeitschrift der Svigny Stiftung für Rechtsgeschichte Kanonische Abteilung”, 40(1954), s. 85-101; PLATT F., Perfection (Christian), [w:] *Encyclopedia of Religion and Ethics*, New York 1955, s. 728-729; MATTEI S., Il processo di canonizzazione, „Tabor”, 22(1957), s. 464-477; LÖW J., De causis „historicis” beatificationis nostrorum Servorum Dei brevis commentatio, „Spicilegium Historicum Congregationis Sacrorum Rituum”, 7(1959), s. 357-429; PADACZ W., Współczesne pojęcie heroicznego cnót, HD 28(1959), s. 513-515; POBLADURA M. (DE), Los procesos de beatificación y canonización del nuevo Doctor de la Iglesia S. Lorenzo de Brindis, „Collectanea Franciscana”, 29(1959), nr 9, s. 362-428; CRNICA A., De canonizatione aequipollenti, ME, series VII, [vol. XIII] (1961) 258-280; PADACZ W., Czynności poprzedzające rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego w diecezji, AK 53(1961), s. 173-175; SCHLAFKE I., De competentia in causis Sanctorum decernendi a primis post Christum natum saeculis usque ad a. 1234, Romae 1961; MITRI A., De figura iuridica Postulatoris in causis beatificationis et canonizationis, Romae 1962; MOLINARI P., Il problema dell’agiografia. (Estratto da „La civiltà cattolica”, IV, 1962, s. 15-26, 221-231) s. 5-6; STANKIEWICZ A., Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII w., PK 3-4(1966), s. 225-254; CROSS F.L., Perfection, [w:] *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford 1968, s. 1063; ROBERTI F., PALAZZINI P., Fama, [w:] *Dizionario di teologia morale*, Studium 1968, s. 655; PADACZ W., Z polskiej gleby, Kraków 1973; SEKULSKI J., Apoteoza, EK, t. I, Lublin 1973, kol. 837; VERAJA F., La beatificazione equipolente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione, Roma 1975; BIAŁOBOK J., Heroiczność cnót w aspekcie prawa kanonicznego, PK 19(1976), nr 3-4, s. 327-336; AMORE A., Culto e canonizzazione dei santi nell’antichità cristiana, „Antonianum” 529(1977), s. 38-80; MISZTAL H.: Podstawy prawne przygotowań do rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego, RTK 24(1977), z. 5, s. 119-133; MISZTAL H.: Dokument jako środek dowodowy w historycznych sprawach beatyfikacyjnych, CzST 5(1977), s. 213-237; MISZTAL H., Kanonizacja równoznaczna, PK 21(1978), nr 3-4, s. 189-216; MOLINARI P., Il „santo” nella teologia dogmatica, [w:] *Miscellanea Amato Pietro Frutaz*, Roma 1978; CASIERI A., La perfezione cristiana in Benedetto XIV con particolare riferimento all’età giovanile, Roma 1979; PIACENTINI E., Il martirio nelle cause dei santi, Libreria Editrice Vaticana 1979; RAVETTI L., La santità nella „Lumen gentium”, Roma 1980; ZERA R., La fama di santità, Roma 1980; ANCILLI E., Santità, [w:] *Dizionario di spiritualità dei laici*, vol. II, Milano 1981, s. 250-253; ERBA DI A., Laico (storia di), [w:] tamże, vol. I, Milano 1981; MISZTAL H., Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym, Lublin 1981; SŁOMKA W., Świętość na świeckiej drodze życia, Poznań–Warszawa 1981; MISZTAL H., Biografia w procesie beatyfikacyjnym, PK 25(1982), nr 1-2, s. 267-279; MISZTAL H., Wartość dowodowa dokumentów według jurysprudencki rotalnej, RTK 24(1982), z. 5, s. 115-123; MISZTAL H., Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego, Częstochowa 1983; CHOMICZEWSKA T., Opinia świętości ks. J. Młynarczyka według wymogów prawa kanonicznego, Lublin 1984 (mps BKUL); CASTELLANI DE FARA I., *Tractatus novus de canonizatione Sanctorum*, Romae 1521 (paginis non signatis); MACHEJEK N., Santità cano-

nizzata, Roma 1984; KUNDEREWICZ D., Postać świętego w świetle biografii. Referat wygłoszony na zjeździe wicepostulatorów polskich spraw beatyfikacyjnych w Warszawie 16 IX 1985 (mps); MISZTAŁ H., Biegli w postępowaniu kanonizacyjnym, Lublin 1985; *Histoire des saints et de la sainteté*, t. I, Paris 1986, s. 74-86; DZIK E., Kanonizacja św. Jadwigi w świetle XIII-wiecznej procedury kanonizacyjnej, Lublin 1987 (mps BKUL); MISZTAŁ H., Komentarz do konstytucji apostolskiej „*Divinus Perfectionis Magister*”, Lublin 1987; MISZTAŁ H., *De revisione scriptorum, quae servi Dei publice ediderunt, in nova procedura canonizationis*, Estratto da: ME 1987, I-II, s. 239-252; MISZTAŁ H., Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych w świetle nowego prawa, KiP 5(1988), s. 127-144; MISZTAŁ H., Zarys teologicznego i kanonicznego pojęcia doskonałości chrześcijańskiej do Soboru Watykańskiego II, RTK 25(1988), z. 5, s. 41-61; SCHULZ W., *24 Das neue Selig- und Heiligsprechungsverfahren*, Bonifatius Verlag 1988; LEONE F., *La prova documentale degli scritti nei processi di beatificazione e canonizzazione (studio storico-canonico)*, Istituto di Scienze Religiose 1989; FRUTAZ P. A., *Elementi costitutivi delle cause di canonizzazione*, [w:] *La santità cristiana*, Roma 1990, s. 411-427; GRYGIEL E., *Opinia świętości w postępowaniu kanonizacyjnym*, Lublin 1990 (mps BKUL); SZPONAR R., *Biografia w procesie kanonizacyjnym*, Lublin 1990 (mps BKUL); FROS H., *Święci doby współczesnej (1939-1989)*, Kraków 1991; ESZER A., *Pojęcie cnoty heroicznej w przekroju historycznym*, [w:] *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały z II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego*. KUL Lublin 24-26 IX 1992, red. H. Miształ, Lublin 1993, s. 101-112; MISIUREK J., *Zarys historii duchowości chrześcijańskiej*, Lublin 1992; MISZTAŁ H., *Zagadnienie wstępnej oceny do rozpoczęcia procesu*, [w:] *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II*, s. 43-56; MISZTAŁ H., *Doskonali w miłości. Świeccy święci i błogosławieni*, Lublin 1992; WERBIŃSKI I., *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 1993; FROS H., *Pamiętając o mieszkańcach nieba. Kult świętych w dziejach i liturgii*, (Teologia dla wszystkich 3), Tarnów 1994; MISZTAŁ H., *Powołanie ludzi świeckich do świętości według Soboru Watykańskiego II, Kodeksu Prawa Kanonicznego i adhortacji „Christifideles laici”*, KiP 12(1994), s. 101-130.

LEGAL AND CANONICAL CONCEPT OF CANONIZATION IN THE WESTERN CHURCH

S u m m a r y

Holiness is a theological concept based on the Old and the New Testaments as well as on the whole Tradition of the Church. Drawing on the theological concepts canonical law determines, by the act of canonization, that some persons have been granted canonized holiness, i.e. towards the Church (*coram Ecclesia*). The Church carries out an investigation having completed the process concerning the life, virtues or martyrdom or the ancient cult. This investigation, called a canonization process, has undergone a great evolution starting from the primitive forms of canoni-

zation, through translations (*translatio*), to the papal acts (decrees, *bullae*). In the course of history the requirements were made ever stricter, ending up with a troublesome casuistry. The latest reforms, starting from Pius XI (1930) through Paul VI (1969) to John Paul II (1983), have led to deprive this process of formalism, to support the whole procedure with some scientific elements, and to found the process of canonization on the conciliar principle of collegiality in the Church. In Polish literature we have not had any legal and canonical study on the concept of canonization. The enclosed bibliography and basing all the arguments on the original sources will help the reader to deepen some selected issues of interest concerning this topic.

Translated by Jan Kłós